

2. Козловський С.В., Козловський В.О. **Макроекономічне моделювання та прогнозування валютного курсу в Україні:** Монографія. - Вінниця: «Книга-Вега» ВАТ «Вінницька обласна друкарня», 2005. - 240с.

3. Бутук О.І. **Валютно-фінансові відносини:** Навч. посіб. - К.: Знання, 2006. -349с. - (Вища освіта ХХІ століття).

4. Кравчук К., Руденко В., **Курс на зниження.** Український діловий тижневик "Контракти" № 51 від 22.12.2008р.

Рецензент: д.е.н., професор В.І. Павлов

УДК 336.221.264

**ПЕРЕРОЗПОДІЛ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ МІЖ
ФІЗИЧНИМИ І ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ**

В.І.БОРЕЙКО
Р.В.КОСТЮКЕВИЧ

Досліджено розподіл податкового навантаження між юридичними та фізичними особами в Україні та в інших країнах світу. Подано пропозиції з оптимізації податкового навантаження в нашій країні.

Partition of tax load between legal and physical entities in Ukraine and other countries of the world are investigated. Suggestions of optimization the tax loading in our country are proposed.

Ключові слова: податкова система, принципи оподаткування, податкове законодавство.

Аналізуючи роль податкової системи в забезпеченні сталого розвитку національного господарства слід відмітити, що податки відіграють вагомую роль в наповненні Зведеного бюджету країни, виступаючи ефективним інструментом державного впливу на ринок, обсяги і структуру попиту та пропозиції. Фінансова система, передусім податкова, суттєво

©В.І. Борейко - к.е.н., докторант Національного університету водного господарства та природокористування;

©Р.В. Костюкевич - студент 4-го курсу, напряму підготовки „Економіка і підприємництво” за спеціальністю 605100 „Фінанси”

впливає на формування національного доходу, його розподіл і споживання, а відтак і на розвиток окремих підприємств, галузей народного господарства та рівень життя широких верст населення.

Принципи оподаткування вперше були сформульовані А. Смітом в роботі “Дослідження про природу та причини багатства народів [1]”. Проте проблема удосконалення сплати податків набула великої актуальності саме в наш час. Тому вона постійно знаходиться в колі уваги провідних науковців, які пропонуючи свої підходи до покращення перерозподілу податкового навантаження між фізичними і юридичними особами, вносять свою частку в дослідження зазначеної проблеми. Так, наприклад, Білюк А. В. проводить аналіз оподаткування домашніх господарств, досліджує секторний розподіл податків. Велика увага приділяється вивченню ефективності системи оподаткування [2, с.45].

Соколовська А. М. запропонувала методологічні та методичні підходи до розрахунку ефективних ставок оподаткування праці, капіталу і споживання та обґрунтувала особливості їх застосування в Україні [3, с.65].

В. Тропіна основну увагу приділяє дослідженню проблеми реформування податкової системи України шляхом внесення змін і пропозицій щодо оподаткування доходів фізичних осіб [4, с.19].

Узагальнюючи думки вчених щодо проблеми ефективного перерозподілу податкового навантаження, слід відмітити дослідження Вишневецького В., який запропонував методологічну розробку принципів оподаткування, що дозволяє отримувати передбачувані для економіки наслідки їх застосування. Автор зазначав, що результатом оподаткування за принципом вигоди може бути підвищення суспільного добробуту, але це судження не підтверджується в умовах України, у зв'язку з особливостями її інституціональної структури [5, с.55].

Проте, не зважаючи на багаточисельні дослідження та пропозиції науковців з даної тематики, податкове законодавство України потребує подальших змін і доопрацювань.

Метою нашого дослідження є аналіз тенденцій розвитку системи оподаткування юридичних та фізичних осіб в Україні та в інших країнах.

Досягнення поставленої мети зумовляє вирішення таких завдань:

- визначити розподіл податків між фізичними та юридичними особами у високо розвинутих країнах світу;
- дослідити характеристики основних податків, що справляються з юридичних та фізичних осіб в Україні;
- сформулювати напрями оптимізації справляння податків в Україні.

Удосконалювати податкову систему нашої країни слід з урахуванням позитивного досвіду інших країн.

Податкова система США, за рівнем наукової розробки та організаційного оформлення, найбільш масштабна в світі. Щодо податкового навантаження на підприємства, то воно одне з найнижчих серед високо розвинутих країн світу. В США відсутній податок на додану вартість, його заміняє податок з обороту, що справляється на рівні держави і штатів. За рахунок цього компенсується недостача бюджету держави.

Індивідуальний прибутковий податок стягується з річного доходу фізичних осіб на основі декларації, яку платники податку заповнюють самостійно. Населення сплачує прибутковий податок на трьох рівнях: федеральному, штатному та місцевому. З 2000 року індивідуальний по доходний податок в країні стягується за п'ятьма ставками – з 15 до 39,6 %.

В США існує ціла низка спеціальних положень про підприємства, які спрощують процедуру обліку і звітності та застосовують прогресивну шкалу оподаткування прибутку. Питома вага податків з фізичних осіб до бюджету становить 47,1 % , юридичні особи сплачують 52,9 % [4]. Модернізація сплати податків з фізичних та юридичних осіб здійснювалася в рамках поетапної адміністративної реформи, розрахованої на 10 років (1998–2008 роках) [6, с. 274].

Податкова система Японії характеризується множинністю податків. Усього в країні нараховується біля тридцяти державних і стільки ж місцевих податків. Вони поділяються на три основні групи. Перша - це прямі прибуткові податки з юридичних і фізичних осіб. Друга - прямі податки на майно. Третя - прямі і непрямі споживчі податки. Основу бюджету

складають прями податки. Великі корпорації сплачують податок на прибуток за ставкою 34,5%, дрібні і середні корпорації - 28%, а державні корпорації - 27%. Фізичні особи сплачують державний прибутковий податок за прогресивною шкалою. Ставка податку має п'ять ставок - 10, 20, 30, 40 і 50 % від суми доходу. Цей податок з фізичних осіб приносить найбільший дохід державі, оскільки понад 58 % населення Японії є зайнятим [4].

Податкова політика Японії забезпечується поєднанням таких факторів, як високі темпи економічного росту і помірний рівень державних витрат (чому в чималій ступені сприяє майже повна відсутність військового бюджету). В даний час у Японії знаходиться в стадії розгляду новий пакет податкових пропозицій, суть яких зводиться до подальшого перегляду співвідношення податків фізичних та юридичних осіб (в ідеалі 60 : 40) [4].

У Швеції, до початку 90-х років, було встановлено одні з найвищих в світі, ставки податків, внаслідок чого знизились темпи економічного зростання. Основними видами податків на сьогодні у Швеції є прибутковий податок з громадян і компаній, податок на майно, ПДВ, акцизи і збори. Зміна співвідношення між податками юридичних та фізичних осіб 27,9 % та 72,1 % (1 : 3) на користь перших стала також наслідком зростання орієнтованості на соціальний компроміс, що зумовило підпорядкування податкових систем принципу соціальної справедливості [7, с. 14].

Особливістю податкової системи Швеції є те, що ефективна податкова система разом з іншими ринковими механізмами відіграє позитивну роль у стимулюванні виробництва та інвестиційної діяльності, сприяє створенню рівних економічних умов для здорової конкуренції підприємств, фірм та корпорацій, втіленню соціально-економічних програм, спрямованих на забезпечення стабільності держави, підвищення життєвого рівня населення та економічного розвитку.

В Україні правовою основою податкової системи служать Закони України "Про систему оподаткування" і "Про державну податкову службу в Україні", прийняті Верховною Радою України, відповідно, 2 лютого 1994 р. і 24 грудня 1993 р. Проте, за останні роки (1997, 2003, 2004, 2007

роки, тощо) Верховна Рада та Кабінет Міністрів України внесли ряд змін щодо оподаткування як фізичних, так і юридичних осіб.

За легкістю сплати податків наша країна займає 152-ге місце в світі серед 155 країн [4; с. 21]. Це свідчить про те, що податкова система України дуже складна в адмініструванні. В країні існує 26 загальнонаціональних і 14 видів місцевих податків і зборів. Середнє підприємство сплачує 9-12 видів податків і зборів [3, с. 10].

Найбільше надходжень до державного бюджету України забезпечують три основні податки: ПДВ, податок на прибуток підприємств і податок на доходи фізичних осіб. Важливою ланкою сучасної податкової системи є оподаткування особистих доходів громадян. Фізичні особи в нашій країні сплачують податок з доходів фізичних осіб, інші відрахування і платежі. Юридичні особи сплачують податок на прибуток підприємств, ПДВ та ін.. Порівняно з податком із доходів громадян податок на прибуток підприємств у доходах консолідованого бюджету України має більшу питому вагу. До інших податків відносять різні відрахування, які сплачують як фізичні так і юридичні особи (плата за користування землею, податок на власність, збір за забруднення навколишнього середовища та ін.).

Для детального аналізу співвідношення між податками в доходній частині Зведеного бюджету країни зупинимось на основних податках: податку з доходів громадян, податку на прибуток підприємств, ПДВ та інших надходжень. В таблиці 1. наведені частки податків у доходах бюджету за попередні роки.

За даними таблиці 1 видно, що питома вага податків фізичних осіб в структурі Зведеного бюджету Україні протягом 2004 - 2007 років поступово зменшувалась. Одночасно збільшувалась частка податків юридичних осіб. Станом на 2007 рік частка податків з фізичних осіб в структурі бюджету становить 24,7 %, або є одночасно втричі меншою ніж юридичних (75,3 %).

Структура податкової системи України підтверджує ту закономірність, згідно з якою в умовах низького рівня доходів населення неможливо забезпечити оптимального співвідношення питомої ваги сплати податків між фізичними та юридичними особами.

Таблиця 1.*

Структура податків фізичних та юридичних осіб у доходах Зведеного бюджету України за 2004 – 2007 роки (%)

Назва податку	Роки			
	2004	2005	2006	2007
Податки з юридичних осіб	69,3	72,9	74,9	75,3
у тому числі:				
Податок на прибуток	25,3	27	27,5	28,9
ПДВ	26	27,7	29,1	31,2
Інші податки	18	18,2	18,3	15,2
Податки з фізичних осіб	30,7	27,1	25,1	24,7
у тому числі:				
ПДФО	20,6	19,9	18,1	17,9
Інші податки	10,1	7,2	7	6,8

* Таблицю сформовано за даними [8, с. 73].

За цих обставин збереження балансу в Зведеному бюджеті може бути забезпечене лише шляхом надмірного оподаткування або юридичних, або фізичних осіб, що руйнує стимули до економічної діяльності.

Одним з основних фінансових ресурсів держави є податки з доходів фізичних осіб. Питома вага надходжень від податку з доходів фізичних осіб протягом 2004 – 2007 років не перевищувала 31 % у доході зведеного бюджету України, тоді як у США, наприклад, цей податок забезпечує понад половину загального обсягу федеральних надходжень (у 2001 році від цього податку надійшло понад 1,2 з 2,1 трлн. дол. загальної суми надходжень) [6, с. 273]. На сьогодні в Україні ставка податку на доходи фізичних осіб становить 15 відсотків від об'єкта оподаткування.

Для визначення оптимального співвідношення між частиною доходів бюджету у вигляді податків сплачених фізичними та юридичними особами в Україні, слід проаналізувати ситуацію в інших країнах.

Порівняння іноземного досвіду перерозподілу податків наведено в таблиці 2.

Отже, як бачимо система оподаткування фізичних та юридичних осіб України не відповідає існуючим системам у високо розвинутих країнах світу. Найбільш ефективним розподілом податків між фізичними та юридичними особами, на нашу думку, є американська система, але її потрібно впроваджувати не відразу а поступово, по мірі адаптації до неї платників.

Таблиця 2.*

Співвідношення податкових надходжень від фізичних та юридичних осіб у бюджетах окремих країн світу

Країна	Частка у доходах бюджету від сплати податків фізичними особами (%)	Частка у доходах бюджету від сплати податків юридичними особами (%)
США	47,1	52,9
Японія	60	40
Швеція	72,1	27,9
Україна	24,7	75,3

* Таблицю сформовано за даними [4], [7], [8].

Кабінет Міністрів України та ДПАУ бачать розв'язання зазначеної проблеми у впровадженні нового Податкового кодексу, який покладений в основу Концепції реформування податкової системи України, затвердженої розпорядженням КМУ № 56-р від 19.02.2007 року. Автори проекту Податкового кодексу України декларують, що з прийняттям цього документу буде реально знижене податкове навантаження (ставок податку на прибуток – з 25 до 20 % - за умови реінвестування прибутку, поетапно ПДВ – з 20 до 17 %, запровадження пільг для підприємств від здійснення діяльності з енергозбереження), забезпеченні права платників податків та стимулювання інвестиційних і інноваційних проектів [6, с. 232].

Проте аналіз зазначеного проекту свідчить, що в нього є як позитивні, так і негативні зміни відносно діючого податкового законодавства. Так, до позитивних наслідків слід віднести

зменшення ставки податку на прибуток підприємств, ПДВ та покращення адміністрування податків.

Щодо негативів та половинчастих рішень, то, на нашу думку, їх значно більше:

- особливу увагу викликає фактичне звуження прав платників податків (скасовано апеляційне оскарження неправомірних дій податкових органів у судах вищих інстанцій);

- багато економістів та практиків пропонували знизити ставку ПДВ до 12 або 15 %, тоді як автори проекту обмежились 17 %;

- половинчастим рішенням є зменшення податку на прибуток з 25 до 20 % за умови реінвестування прибутку. На нашу думку, це слід робити без усяких обмежень;

- задекларовані пільги для суб'єктів, які працюють у спеціальних економічних зонах та територіях пріоритетного розвитку, значно нижчі, ніж були до 2005 року [6, с. 232-233].

У цілому слід зазначити, що податкове законодавство не стане простішим, права платників не збільшаться і податкове навантаження суттєво не зменшиться (крім ПДВ) [6, с. 234].

На нашу думку, якщо держава знижує ставки ПДВ і податку на прибуток, то податкове навантаження автоматично перекладається на фізичних осіб. Так, станом на 2007 рік (згідно таблиці 1), зменшення ПДВ на 3 % та податку на прибуток на 5 %, спричинить збільшення податку з доходів фізичних осіб на 7 % і становитиме 22 %. Питома вага цього податку у Зведеному бюджеті зросте з 24,7 до 26,43 %, в той час, як питома вага податків з юридичних осіб зменшиться з 75,3 до 70,03 %. Для зменшення податкового навантаження на доходи фізичних осіб, ми пропонуємо впровадити помірно-прогресивні ставки ПДФО (10, 15, 20 та 25 %). Мінімальна ставка повинна становити 10 % (для населення, доходи яких менші за прожитковий мінімум). По мірі зростання доходів фізичних осіб, максимальну ставку пропонуємо встановити на рівні 25 %.

Слід відмітити і той факт, що коли держава, наприклад, навпаки збільшить ставку ПДВ, то навряд чи хтось буде сплачувати цей податок, якщо підвищити податок з прибутку підприємств, то хто захоче задекларувати реальний рівень своїх доходів. А надмірне зменшення податкових ставок

призведе до недотримання бюджетом доходів, що позначиться на діяльності державних установ, закладів освіти, медицині, відділів культури тощо.

Щодо використання досвіду Швеції з високим рівнем податкового навантаження на фізичних осіб, то наша країна ще не досягла того рівня розвитку економіки і доходів населення, за якого можна було б стягувати такі високі податки.

Отже, узагальнюючи досліджене питання, першочерговими напрямками вирішення проблем перерозподілу податків з фізичних та юридичних осіб, вбачається:

- внесення змін до законодавчої бази щодо оподаткування фізичних та юридичних осіб з метою його удосконалення;

- запровадження диференційованих ставок ПДФО з метою впровадження помірної-прогресивних ставок оподаткування доходів населення;

- зниження ставки ПДВ з 20 до 17 %, податку на прибуток з 25 до 20 % з одночасним підвищенням акцизного збору, що дозволить покрити дефіцит бюджету;

- скасування економічно необґрунтованих пільг, запровадження цільових пільг з метою стимулювання виробництва національного товаровиробника;

- врахування досвіду іноземних високо розвинутих країн в процесі реформування вітчизняної податкової системи.

Для досягнення оптимального співвідношення податків з фізичних та юридичних осіб, потрібно обрати одну, найкращу систему оподаткування, яка дозволить зменшити податковий тиск на платників та досягнути соціального добробуту населення.

Бібліографія

1. Смит А. **“Исследование о природе и причинах богатства народов”**. – М.: Соцэкгиз, - 1962. – 92 с.

2. **Роль податків у формуванні доходів окремих секторів економіки** А. В. Білюк // **Економіка та держава**, - 2008. - №5. – с. 45-47.

3. **Методичні та методологічні аспекти визначення податкового навантаження на працю, капітал і споживання** А. М. Соколовська // **Фінанси України** – 2008. - №1. - с. 65-77.

4. **Концепція реформування податкової системи України** В. Тропіна // **Фінанси. Податки. Кредит** – 2007. - №8. - с. 19-27.

5. **Принципи оподаткування: обґрунтування і емпірична перевірка** В. Вишневецький // **Економіка України**, - 2008. - №10. - с. 55-73.

6. **Державне регулювання соціально-економічного розвитку** (теорія, методологія, проблеми). Монографія В. І. Борейко. – Рівне: НУВГП, – 2008. – 378 с.

7. **Порівняльний аналіз податкової системи країн-членів ЄС та України** М. С. Онуфрик // **Економіка та держава**, - 2007. - №11. – с.14-19.

8. **Функції податків та їх реалізація в податковій системі України** К. Ковальчук, Т. Рева//**Вища школа**, – 2008. - №3. - с. 70-77.

Рецензент: д. е. н., професор Гринчуцький В.І.